

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра фізичної географії та природокористування

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-педагогічної роботи
 (П.І.Б.)
09 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія, концепції та проблеми географічної науки

Рівень вищої освіти	<u>третій (освітньо-науковий)</u>
Спеціальність	<u>106 «Географія»</u>
Факультет	<u>геолого-географічний</u>

Робоча програма складена на основі навчальної програми з дисципліни
" Історія, концепції та сучасні досягнення науки ".

Розробник: зав. кафедри фізичної географії та менеджменту природокористування, д.г.н.,
проф. Шуйський Ю. Д.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри фізичної географії та
природокористування
Протокол № 1 від 31 серпня 2017 р.

Протокол № 1 від. "31" серпня

Завідувач кафедри

(підпис)

проф. Шуйський Ю.Д.
(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною
комісією (НМК) геолого-географічного факультету:

Протокол № 1 від "04" 09.2017 р.

Голова НМК

(підпис)

Біланчук Я.М.
(прізвище та ініціали)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри фізичної географії та
природокористування

Протокол № 1 від 31 серпня 2018 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

проф. Шуйський Ю.Д.

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри фізичної географії та
природокористування

Протокол № 1 від 30 серпня 2019 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

проф. Шуйський Ю.Д.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>вечірня форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 залікових модулів – 1 змістових модулів – 1 ІНДЗ* – не передбачено навчальним планом	Галузь знань: 10 Природничі науки Спеціальність: 106 «Географія» Рівень вищої освіти: третій (освітньо- науковий)	Вибіркова дисципліна	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		1-й	-й
		<i>Семестр</i>	
		1-й	-й
		<i>Лекції</i>	
		4 год.	4 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		4 год.	4 год.
		<i>Лабораторні</i>	
		Не передбачені	
		<i>Самостійна робота</i>	
		82 год.	год.
у т.ч. ІНДЗ*: -- год.			
Форма підсумкового контролю: залік			

* – за наявності

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування цілісного наукового світогляду в розумінні етапів становлення та діалектики розвитку географічної науки, а також нових актуальних напрямів досліджень та найважливіших сучасних досягнень.

Завдання:

- визначити місце та роль географії в розвитку цивілізації;
- розкрити історичні етапи розвитку та методологічних аспектів географії;
- узагальнити інформацію про концепції та сучасні досягнення географії;
- розглянути основні напрями розвитку географії в Україні та доробок провідних наукових шкіл;
- привити майбутнім спеціалістам навички самостійного опрацювання історичних джерел, критичного осмислення інформації та вміння застосовувати її на практиці.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування наступних компетентностей:

- КСО.10 - здатність до самостійної науково-дослідної діяльності, кваліфіковане узагальнення наукових і експериментальних даних, самостійна підготовка публікацій у вітчизняних та зарубіжних виданнях, патентування отриманих досягнень;
- КЗН.03 – здатність засвоювати базові знання основ методології науки, закономірностей її розвитку, розуміння науки як системи знань, діяльності та соціального інституту, класифікації методів наукового знання;
- КЗН.04 - спроможність виконання наукових досліджень з застосуванням сучасних методологічних основ реалізації експерименту, уміння документального оформлення результатів досліджень;
- КЗП.02 – знання наукових концепцій та парадигм сучасної географії: хорологічної, системної, систематичної, синергетичної та інших;
- КЗП.05 - здатність засвоювати базові уявлення про історію та методологію географічної науки

Очікувані результати навчання.

Кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

- вміти самостійно проводити наукові дослідження, скласти план дослідження та одержувати нові наукові й прикладні результати;
- вміти використовувати сучасні методи пізнання, аналізувати сучасну наукову картину світу, відрізнити наукове знання від поза наукового, визначати фактори, що впливають на розвиток науки, характеризувати екологічні, етичні та економічні вимоги до сучасного експерименту;
- володіння комплексними та прикладними методами дослідження в географії, фундаментальними навичками науково-дослідної роботи;
- уміння представляти підсумки виконаної роботи у вигляді звітів, доповідей на симпозіумах, наукових публікаціях з використанням сучасних можливостей;
- вміти при плануванні, виконанні та обробці результатів науково-дослідних робіт, магістерських дисертацій виділяти та аналізувати елементи логічної структури власної наукової діяльності (об'єкт, предмет, форми, засоби, методи, результат);
- вміти аналізувати наукову літературу з метою вибору напрямку досліджень, обрати самостійно або кваліфіковано сприйняти представлену тему досліджень;
- вміти моделювати основні процеси майбутнього дослідження з метою вибору методів дослідження, наявного апаратурного забезпечення або створення нових методик, користуватися нормативно-правовими актами та нормативно-технічною документацією;
- вміти обробляти та аналізувати отримані результати досліджень та документально їх оформляти;
- характеризувати основні риси формування і розвитку первісного географічного світогляду, виявляти особливості зародження географії як окремої галузі знань;

- аналізувати географо-детерміністичні, природничі і соціально-економічні концепції в географії, виявляти особливості становлення сучасної географії та вміти здійснювати аналіз концептуальних географічних напрямів цієї доби.;

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Історія, концепції та сучасні досягнення науки» студент повинен

знати:

- об'єктну і предметну сутність географічної науки;
- головні загальнонаукові, загальногеографічні, природничо- і суспільно-географічні учення, теорії, концепції, гіпотези, категорії;
- сутність загальногеографічних, природничо- і суспільно- географічних законів та закономірностей;
- головні теоретико-методологічні проблеми географічної науки;
- систему методів географічних досліджень;
- новітні напрямки розвитку природничої і суспільної географії;

вміти:

- визначати місце географії у загальній системі наук і системі наук про Землю;
- аналізувати чинні схеми класифікації географічної науки;
- розкривати обсяг і зміст фундаментальних понять (категорій) географічної науки, значення поняттєво-термінологічних систем для засвоєння теорії і методології географічної науки;
- аналізувати досягнення географічної науки;
- використовувати набуті знання у вирішенні прикладних проблем.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин, що становить 4 кредити ЄКТС

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Структура системи наукового знання та сучасні досягнення географії

Тема 1. Сутність системи наукового знання.

Сутність понять світогляд, наукове знання, науковий напрямок, наука; ознайомлення із відмінностями чуттєвого, емпіричного і теоретичного рівнів пізнання, особливостями еволюційного і революційного шляхів розвитку науки, сутністю і структурою системи наукового знання. Аналіз методології наукового пізнання класичної, неklasичної, постнеklasичної науки; засвоєння знань про методи наукового пізнання та вимоги, що до них висуваються; ознайомлення із класифікацією методів наукового пізнання. Загальний об'єкт географічної науки, об'єкт дослідження географії; ознайомлення із підходами до визначення предмета географічної науки; формування навичок наукової дискусії про об'єкт, предмет, головні закони географічної науки, геометод

Тема 2. Структура системи географічної науки та її сучасні досягнення.

Підходи до визначення місця географії у загальній системі наук, системі наук про Землю; аналіз чинних схем класифікації географічної науки; формування навичок наукової дискусії на тему структурування географічної науки. Історичні етапи становлення теорії і методології географічної науки; ознайомлення із науковими парадигмами античності, Середньовіччя, Нового і Новітнього часу; формування навичок критичного аналізу досягнень географічної науки. Особливості функціонування географічних наукових шкіл в Україні. Глобальні виклики розвитку сучасної географії (обмеженість ресурсів, критичний екологічний стан природного довкілля та глобальна зміна клімату, міжцивілізаційні та релігійні зіткнення, загроза виживання людства тощо) і становлення нових наукових парадигм. Значення сучасних експедиційних досліджень для розвитку географічної науки. Галузеві та інтеграційні інноваційні дослідження сучасної географічної науки.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Вечірня форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовний модуль 1. Сутність науки, наукового знання												
Тема 1. Сутність системи наукового знання	10	2	2			6	10	2	2			6
Тема 2. Структура системи географічної науки та її сучасні досягнення.	12	2	2			8	12	2	2			8
Усього годин	90	4	4			82	90	4	4			82

5. Теми семінарських занять

Не передбачено навчальним планом

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Принципи і підходи до класифікації географічних наук: історико-генетичний, компонентний; функціональний, процесний (енергетичний), діяльнісний; комплексний; аналітичний, синтетичний, методичний, змістовний; за рівнем наукового пізнання (формальний, формалізований), дотримання наукової традиції.	2
2	Наукові підходи до періодизації історії географічної науки (формаційний, цивілізаційний підходи). Екстерналістські й інтерналістські чинники розвитку науки	2
Разом		18

7. Теми лабораторних занять

Не передбачено навчальним планом

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми / види занять	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Вечірня форма навчання
Змістовний модуль 1. Сутність науки, наукового знання		14	14
1.	Взаємозв'язок теоретичної та прикладної науки: проблеми, виклики, розбіжності. Наука, науковий напрямок: співвідношення понять.		
2.	Взаємозв'язок методу, теорії та методології науки: проблеми, виклики, розбіжності. Модернізація методології наукового пізнання під впливом сучасного розвитку: результати, проблеми		
Змістовий модуль 2. Історичні етапи становлення та структура системи географічної науки		28	28
3.	Аналіз чинних схем класифікації географічної науки (наукові школи України, Індії, Канади, Німеччини, Польщі, Росії, США, Франції та ін. країн). Аргументи «за» і «проти» цілісності географічної науки		
4.	Формування публічного іміджу географії в Україні і української географії у світі. Діяльність Українського географічного товариства.		
Змістовий модуль 3. Теоретико-методологічні проблеми та сучасні досягнення географії		40	40
5.	Підходами до вивчення географічних систем в англійській літературі. Теорія систем, що використовується у природничих географічних дослідженнях		
6.	Бренд постмодерної української географії. Роль ініціативи у популяризації нових напрямків географічних досліджень		
Разом		82	82

9. Індивідуальне науково - дослідне завдання

Не передбачено навчальним планом.

10. Методи навчання

Лекції, розповідь, пояснення, ілюстрація, обговорення проблемних питань, виконання теоретичних і практичних завдань, розв'язання ситуаційних вправ, виконання самостійних завдань.

11. Методи контролю

Поточний контроль PhD-студентів здійснюється:

- тест-контролем знань з кожного змістового модуля, розрахункові та ситуаційні завдання;
- оцінювання практичних навичок;
- оцінювання виконання самостійної роботи;
- оцінювання письмової самостійної роботи (есе);
- підсумковий письмовий проєкт.

Підсумкова оцінка отримується PhD-студентом за результатами всіх видів контролю.

Рівень знань студента оцінюється за 100–бальною шкалою.

12. Питання для підсумкового контролю

1. Перелічіть головні функції науки.
2. Перелічіть головні критерії типології науки.
3. Які особливості донаукового і наукового рівнів пізнання?
4. Який взаємозв'язок емпіричного і теоретичного рівнів пізнання?
5. Що є рушійною силою пізнання світу?
6. Який вплив інновацій на розвиток науки?
7. Що таке сцієнтизм і антисцієнтизм?
8. У чому полягає сутність окремих компонентів наукового пізнання?
9. Перелічіть головні види наукової мови.
10. Який зміст поняття метанаука?
11. Які просторові форми наукової діяльності переважають в Україні?
12. У чому полягає сутність поняття методологія науки?
13. Перелічіть головні методологічні проблеми географії.
14. У чому полягає прикладний аспект методології наукового пізнання?
15. Розкрийте взаємозв'язок наукового методу і теорії.
16. Перелічіть головні вимоги до методів наукового дослідження.
17. Як видатні мислителі минулого відзначали важливість методів наукового пізнання?
18. Перелічіть критерії класифікації методів наукового дослідження.
19. У чому полягають особливості використання філософських методів у наукових дослідженнях?
20. Перелічіть головні загальногеографічні методи дослідження.
21. Перелічіть головні функції районного методу дослідження.
22. Перелічіть головні функції картографічного методу дослідження.
23. Чому некартографію вважають інструментом інноваційних географічних досліджень?
24. Розкрийте роль експерименту в науковому пізнанні.
25. Розкрийте значення моделювання для наукового пізнання.
26. Перелічіть методи інноваційних географічних досліджень.

13. Розподіл балів, які отримують аспіранти

Види оцінювання	% від остаточної оцінки
ЗМ 1 (теми 1-3) – опитування під час занять, поточне тестування, вирішення проблемних ситуацій, обговорення дискусійних положень	20
ЗМ 2 (теми 4-6) – опитування під час занять, поточне тестування, вирішення проблемних ситуацій, обговорення дискусійних положень	20
Самостійна робота	30
Залік: питання, наукова доповідь за темою	30

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту, (роботи), практик?	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	не зараховано з можливістю повторного складання
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

14. Методичне забезпечення

Комплексне навчально-методичного забезпечення, література і джерела, ілюстративні матеріали, статті у фахових наукових та публіцистичних видання з тематики дисципліни, інформаційні ресурси.

15. Рекомендована література

- Блій де Г. Географія : світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер, О. Шаблій ; [пер. з англ. ; передмова та розділ «Україна» О. І. Шаблій]. — К. : Либідь, 2004. — 740 с.
- Влах М. Р. Історія географії : навч. посіб. / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.
- Географічна наука в Національній академії наук України / [за ред. Л. Г. Руденка]. — К., 2009. — 240 с.
- Геренчук К. І. Польові географічні дослідження / К. І. Геренчук, Е. М. Раковська, О. Г. Топчєв. — К. : Вища шк., 1975. — 248 с.
- Жупанський Я. І. Історія географії в Україні : посібник / Я. І. Жупанський. — Львів : Світ, 1997. — 262 с.
- Карамішева Н. В. Логіка. Пізнання. Евристика : посібник / Н. В. Карамішева.

— Львів : Астролябія, 2002. — 352 с.

7. Кисельов Ю. О. Основи геософії : проблеми теорії та методології : монографія / Ю. О. Кисельов. — Луганськ : ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. — 208 с.
8. Кіптенко В. К. Географія в інформаційному суспільстві / В. К. Кіптенко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.
9. Книш М. Глобальні проблеми людства : навч. посіб. / М. Книш, Л. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — 330 с.
10. Кун Т. Структура наукових революцій / Т. Кун. — [пер. з англ.]. — К. : Port-Royal, 2001. — 228 с.
11. Лісовський С. А. Суспільство і природа : баланс інтересів на теренах України / С. А. Лісовський [відп. ред. Л. Г. Руденко]. — Житомир : Полісся, 2009. — 300 с.
12. Марцин В. С. Наукознавство : підруч. для студ. ВНЗ / В. С. Марцин. — К. : УБС НБУ, 2007. — 579 с.
13. Мельник В. П. Філософія. Наука. Техніка : методолого- світоглядний аналіз : монографія / В. П. Мельник. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 592 с.
14. Мороз С. А. Методологія географічної науки : навч. посіб. / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
15. Мукитанов Н. К. От Страбона до наших дней : эволюция географических представлений и идей / Н. К. Мукитанов. — М. : Мысль, 1985. — 237 с.
16. Немець К. А. Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посіб. / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.
17. Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — 1008 с.
18. Пащенко В. М. Методологія та методи наукових досліджень : підручник / В. М. Пащенко. — Ніжин : Аспект- Поліграф, 2011. — 256 с.
19. Петлін В. М. Теорія природних територіальних систем : у 4- ох т. / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016
20. Петлін В. М. Системна природнича географія : монографія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2011. — 249 с.
21. Пістун М. Д. Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ — на початку ХХІ сторіччя : монографія / М. Д. Пістун. К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2009. — 112 с.
22. Ровенчак І. І. Географія культури : проблеми теорії, методології та методики дослідження : монографія / І. І. Ровенчак. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 240 с.
23. Сонько С. П. Просторовий розвиток соціо-природних систем : шлях до нової парадигми / С. П. Сонько. — К. : Ніка- Центр, 2003. — 287 с.
24. Топчієв О. Г. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля : навч. посіб. : для студентів ВНЗ / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська.— Херсон : Видавничий дім "Гельветика", 2018.— 346 с.
25. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження : методологія, методи, методики : навч. посіб. / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2005. — 632 с.

26. Топчієв О.Г. Методологічні засади географії : підручник / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська.– Херсон : Гельветика, 2020.– 366 с
27. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. Навчальний посібник / О. Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. - 632 с.
28. Тютюнник Ю. Г. Філософія географії / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с
29. Шаблій О. Суспільна географія: у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.
30. Шевчук Л. Соціальний простір і час : теоретико- методологічні основи формування та проблеми використання : монографія / Л. Т. Шевчук. — Львів : Ліга-Прес, 2016. — 156 с.
31. Штойко П. І. Концепції природознавства : навч. посіб. / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 456 с
32. Шуйский Ю. Д. Географическая наука в античном мире и в период Средневековья / Ю. Д. Шуйский. — Одесса : ВМВ, 2008. — 180 с
33. Bonnett A. What is geography? / A. Bonnett. — London : SAGE Publication Ltd, 2008. — 168 p.
34. Clifford J. N. Key Concepts in Geography / N. J. Clifford [et al.]. — [second ed.]. — L. : Sage Publications, 2009. — 480 p
35. Holden J. An Introduction to Physical Geography and the Environment / J. Holden. — [3th ed.]. — N.Y. : Pearson, 2012. — 904 p.
36. Research Methods in Geography : A Critical Introduction / [ed. by B. Gomez, J. P. Jones III]. — Oxford : Blackwell Published, 2010. — 318 p.